TÁRKI

TÁRSADALOMKUTATÁSI INTÉZET RT.

Közép-európai közvélemény:

Vélemények az oktatás színvonaláról és az oktatási rendszer mobilitási funkciójának mûködésérôl a kelet-közép-európai államokban

A Central European Opinion Research Group (CEORG) havi rendszeres közvéleménykutatása

1999. június

CEORG – Central European Opinion Research Group

A Közép-Európai Közvéleménykutató Társulás (Central European Opinion Research Group, CEORG) három közép-kelet-európai ország, Csehország, Magyarország és Lengyelország egy-egy, társadalom- és közvéleménykutatással foglalkozó intézetének közös vállalkozása. A közös intézmény 1999. január 1. óta működik. Alapítói:

IVVM – Institut pro výzkum veřejného mínění (Csehország)
TÁRKI – Társadalomkutatási Intézet Rt. (Magyarország)
CBOS – Centrum Badania Opinii Społecznej (Lengyelország)

Az együttműködés keretén belül minden hónapban egy, a három országban azonosan megfogalmazott, négy-öt kérdésből álló blokk kerül az Omnibusz kérdőívekre. A kérdések minden hónapban egyetlen témára vonatkoznak. A témák között találunk olyanokat, melyek periódikusan, féléves vagy éves gyakorisággal megkérdezésre kerülnek. Így félévente mindhárom országban, a felnőttkorú lakosságot reprezentáló minta tagjait arra kérjük, értékeljék saját anyagi helyzetüket és az ország gazdasági állapotát, illetve megkérdezzük őket várakozásaikról is ezen a két területen. Ezzel egyidőben azt is tudakoljuk, miként vélekednek saját országuk kormányának és az ellenzéknek a legutóbbi parlamenti választások óta eltelt időszakban kifejtett tevékenységéről, valamint a demokrácia állapotáról. Éves gyakorisággal érdeklődünk a három ország lakosainak a NATO-tagsággal és az európai uniós csatlakozással kapcsolatos véleményéről. A nem állandó kérdések között a legkülönbözőbb, a társadalomkutatás szempontjából releváns témakörök szerepelnek. Az ily módon rendelkezésre álló adatok alapján gyorsjelentések és publikációk készülnek.

Az adatfelvételről

Az adatfelvétel mindhárom országban személyes megkérdezés révén, az egyes országok felnőttkorú lakosságát nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint reprezentáló mintán készül. A mintanagyság Csehországban 1000-, Magyarországon 1500-, Lengyelországban 1100 fős. Az adatok elemzéséből minden hónapban gyorsjelentés készül.

Vélemények az oktatás színvonaláról és az oktatási rendszer mobilitási funkciójának működéséről a kelet-közép-európai államokban.

A júniusi kérdőív egyik blokkja a lakosság véleményét kérdezte az oktatási rendszer egyes szintjeinek színvonaláról, az egyes szintekre való bejutás esélyeiről és a magán oktatási intézmények létjogosultságáról. A magyarországi véleményeket összehasonlítjuk a cseh és lengyel adatokkal.

Először arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezettek miként értékelik országuk oktatási rendszerének teljesítményét egy négyfokozatú skálán. Külön-külön érdeklődtünk az általános-, a középiskolai- valamint a felsőoktatási szinttel kapcsolatban.

A három ország lakosai közül a magyarok azok akik a leginkább bizonytalannak mutatkoztak válaszaikban. Az általános iskolai oktatás színvonaláról a magyar lakosság egyötöde, a középiskolairól több, mint egyharmada, a felsőfokú oktatásról pedig éppen fele nem tudott véleményt alkotni. A 4.2. számú ábra érzékletesen mutatja meg, hogy mennyire szembetűnő a magyarok határozatlansága, még akkor is, ha ez a határozatlanság egyébként mindhárom országban igen magas.
Az egyes oktatási szintekkel való elégedettség arról tanúskodik, hogy a megkérdezettek mindhárom országban a felsőoktatást tartják a legszínvonalasabbnak. Mindhárom oktatási szint esetében azt tapasztaljuk, hogy nagyon alacsony a színvonalat rossznak vagy nagyon rossznak tartók aránya és az oktatási szinttel arányosan növekszik – a tapasztalat hiányából fakadóan érthető módon – a határozott véleménnyel nem rendelkezőké.
Az álatlános iskolai oktatás színvonalával a határozott választ adók többsége részben vagy teljes egészében elégedett és csupán 15-20% körüli az elégedetlenek aránya. Elsősorban a csehek értékelték jónak az alapfokú oktatás színvonalát, a megkérdezettek 86%-a nyilatkozott pozitívan a kérdésben.

4.1. Az oktatás színvonala az általános iskolákban… (a határozott választ adók százalékában)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Nagyon jó	7,2	12,3	4,7
Elég jó	70,6	73,8	75,8
Elég rossz	18,3	11,8	15,2
Nagyon rossz	4,0	2,0	4,3
Összesen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja, nem válaszolt*	21,7	15,5	16,7

*Az összes megkérdezett százalékában

Szintén magas fokú az elégedettség a középfokú, érettségit nyújtó oktatással. E tekintetben nem találunk különbséget a három ország adatai között, mindhárom esetben több, mint négyötödös az elégedettség valamilyen fokát mutató válaszok aránya.

4.2. Az oktatás színvonala a középiskolákban… (a határozott választ adók százalékában)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Nagyon jó	8,3	10,9	5,6
Elég jó	73,1	73,6	77,9
Elég rossz	16,0	13,3	14,8
Nagyon rossz	2,6	2,1	1,7
Összesen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja, nem válaszolt*	35,0	25,0	23,7

*Az összes megkérdezett százalékában

Bár a legtöbben a felsőoktatás esetében zárkóztak el a kérdés egyértelmű megválaszolásától, a válaszadók ezzel az oktatási szinttel a legelégedettebbek. Erre utal egyrészt a színvonalat 'nagyon jó'-nak értékelők magas aránya, elsősorban Csehországban és Magyarországon. Másrészt, minden pozitív választ figyelembe véve, ezek arány a felsőoktatás eetében a legnagyobb (4.1. ábra), 85-90% között van mindhárom országban.

4.3. Az oktatás színvonala az egyetemeken, főiskolákon… (a határozott választ adók százalékában)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
nagyon jó	15,5	17,7	8,4
elég jó	69,2	69,6	78,5
elég rossz	12,9	10,4	11,3
nagyon rossz	2,4	2,3	1,8
Összesen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja, nem válaszolt*	49,6	44,1	34,3

*Az összes megkérdezett százalékában

A 4.4. táblázat a négyfokú skálán értékelt magyarországi válaszok átlagát mutatja meg a három szint esetében. Ebből is látható, hogy a magyar lakosság a leginkább a felsőfokú oktatási szint által biztosított színvonallal elégedett. A középfokú oktatás esetébe adott válaszok átlaga nem jelentősen, ám statisztikai értelemben szignifikánsan alacsonyabb, mint az előző esetben. Ugyanez a helyzet az alapfokú és a középfokú képzésre adott válaszok átlagai esetében is.

4.4. Az oktatás színvonala Magyarországon… (a négyfokú skálán mért válaszok átlagai, 1 – nagyon jó, 4 – nagyon rossz)

	N=	A válaszok átlagai
az általános iskolákban	1196	2,19
a középiskolákban	993	2,13
az egyetemeken, főiskolákban	768	2,02

Az átlagok szignifikánsan különböznek egymástól.

4.1. ábra. Az oktatás színvonala három kelet-közép-európai országban (a ‘nagyon jó’ és az ‘elég jó’ válaszok összessége a határozott választ adók százalékában)

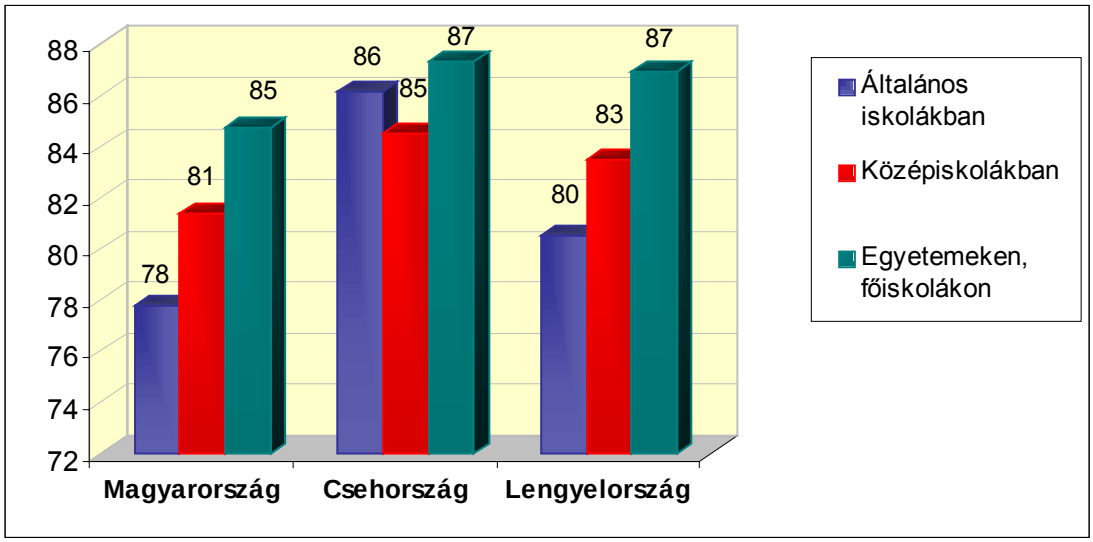

4.2. ábra. Az oktatás színvonala három kelet-közép-európai országban (a ‘nem tudja, nem válaszolt’ válaszok aránya az összes megkérdezett százalékában)

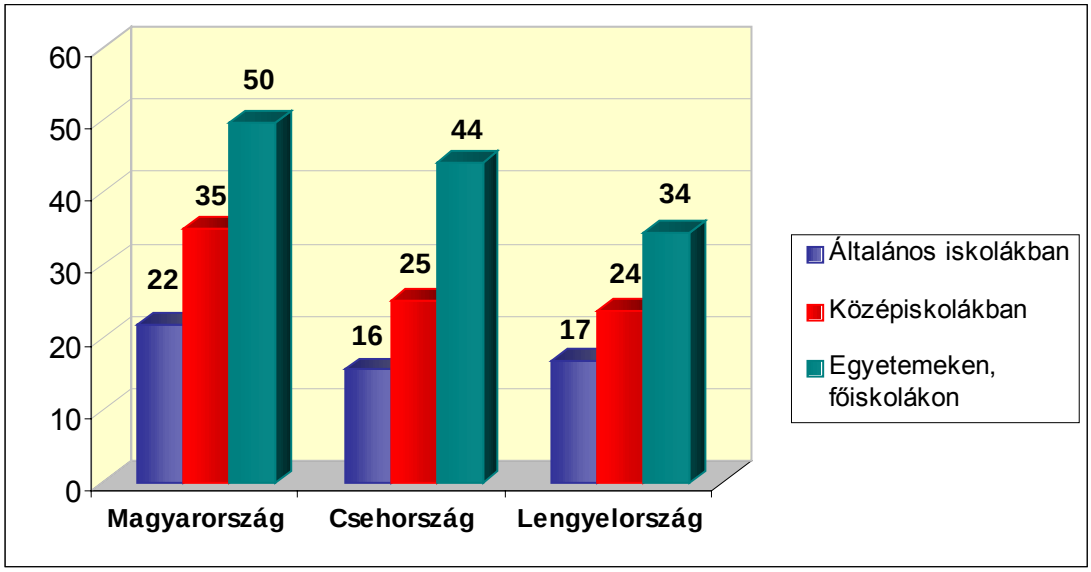

Két következő kérdés az oktatási rendszer egyik legfontosabb funciójára kérdezett rá, arra, hogy az miként biztosítja, a családi háttér különbözőségeiből fakadó egyenlőtlenségek csökkentését, a társadalmi mobilitás érvényesülését.
A válaszokból az derül ki, hogy a lakossági vélemények szerint ezt a funkciót leginkább a cseh oktatási rendszer tölti be. Csehországban a megkérdezettek közel háromnegyede véli úgy, hogy a gazdag és szegény családok gyermekeinek egyforma lehetőségeik vannak a középiskolai továbbtanulásra az általános iskola befejezését követően. Ugyanezt a véleményt a határozott választ adó lengyelek kevesebb, mint fele, a magyaroknak kevesebb, mint egynegyede képviseli. Magyarországon a válaszadók kétharmada szerint a gazdag családból származó gyermekek lehetőségei jobbak, egytizedük szerint pedig csupán nekik van esélyük a továbbatnulásra. Különösen az első kategória esetében szembetűnőek a különbségek nemcsak a csehekhez, hanem a lengyelekhez viszonyítva is. Ebben a kérdésben szinte minden megkérdezett véleményt formált, tíz százalék alatt maradt mindhárom országban a 'nem tudja' válaszok és a válaszmegtagadások aránya.

4.5. Milyenek a gazdag illetve szegény családokból származó gyerekek lehetőségei a középiskolákban való továbbtanulásra? (%)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Egyformák a lehetőségek	22,4	71,2	46,0
A gazdagabb családok gyermekeinek lehetőségei jobbak	64,9	26,1	44,9
Csak a gazdagabb családok gyermekeinek van lehetősége a továbbtanulásra	11,8	2,7	9,1
Egyéb	0,9	-	-
Összesen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja	5,1	7,5	9,0

A magyar válaszadók a jelenlegi helyzet értékeléséhez hasonlóan ítélik meg a jövőbeli kilátásokat is a középfokú tanintézményekben való továbbtanulás esélyeiről. Más azonban a helyzet a csehek és a lengyelek esetében. Minden jel arra mutat, hogy e két ország állampolgárai a továbbtanulási esélyek egyenlőtlenebbé válására számítanak a jövőben. A középfokú oktatásban továbbatnulók esélyegyenlőtlenségét ma többségükben biztosítottnak látó csehek kétötöde úgy véli, hogy az elkövetkezendő években a gazdagabb családok gyermekeinek valamivel jobbak lesznek az esélyei a továbbtanulásra, egytizedük pedig arra számít, hogy kizárólag a kedvező jövedelmi helyzetben lévő családok gyermekeinek lesz erre esélye.

4.6. Milyenek a lesznek a következő években a gazdag illetve szegény családokból származó gyerekek lehetőségei a középiskolákban való továbbtanulásra? (%)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Egyformák lesznek a lehetőségek	17,1	47,4	26,5
A gazdagabb családok gyermekeinek lehetőségei valamivel jobbak lesznek	64,8	40,4	54,2
Csak a gazdagabb családok gyermekeinek lesz lehetőségük a továbbtanulásra	17,0	12,2	19,3
Egyéb	1,1	-	-
Összesen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja	10,1	12,9	12,1

Míg az középfokú oktatás mobilitást biztosító képességét és tulajdonképpen aq jövőbeli kilátásokat is meglehetősen eltérő módon ítélik meg a három visegrádi országban, addig a felsőfokú oktatás intézményrendszerében való továbbtanulás esélyeiről alkotott vélemények egy vonatkozásban már hasonlóságot is mutatnak. A határozott választ adók többsége mindhárom országban úgy véli, hogy a gazdagabb családok gyermekeinek jobbak a lehetőségei a felsőoktatásban való részvételre, mint a szegényebb gyermekeknek. A magyarok és a lengyelek közel egynegyedének véleménye szerint országukban csak a gazdag családok gyermekei számára van lehetőség felsőfokú tanulmányok folytatására. Ezt a cseheknek csak egytizede véli így. Bár a különbségek kisebbek a három ország adatai között, mint a középfok esetében, a csehek között ebben az esetben is a legmagasabb azok aránya , akik szerint az oktatási rendszer második lépcsőjén is érvényesül az esélyegyenlőség a különböző családi háttérrel rendelkező gyermekek között. Egyharmaduk helyezkedik erre az álláspontra, míg a lengyelek alig egyötöde, a magyaroknak pedig csupán egytizede vélekedik hasonlóan.

4.7. Milyenek a gazdag illetve szegény családokból származó gyerekek lehetőségei az egyetemeken és főiskolákon való továbbtanulásra? (%)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Egyformák a lehetőségek	9,3	34,3	22,0
A gazdagabb családok gyermekeinek lehetőségei jobbak	65,4	53,2	56,3
Csak a gazdagabb családok gyermekeinek van lehetősége a továbbtanulásra	24,4	12,5	21,8
Egyéb	0,9	-	-
Összesen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja	7,0	10,6	10,3

A három ország lakosságának véleményeiben megmutatkozó különbségek lényegesen kisebbek, ha a felsőoktatásban való továbbtanulásban érvényesülő esélyegyenlőség jövőbeli alakulására kérdezünk rá. A válaszadók többsége mindhárom országban arra

számít, hogy az esélyegyenlőtlenségek növekedni fognak ezen a területen, Magyarországon legalább egyharmaduk, a másik két országban közel kétötödük szerint csak a gazdagabb gyermekek számára lesz biztosított a továbbtanulás. Akárcsak az előző kérdések esetében, most is a csehek hisznek leginkább abban, hogy saját oktatási rendszerük a jövőben is képes lesz az esélyegyenlőség biztosítására. Egyötödük vélekedik így, míg ez az arány a lengyelek esetében csupán 11%, a magyarok esetében pedig 9%.

4.8. Milyenek a lesznek a következő években a gazdag illetve szegény családokból származó gyerekek lehetőségei az egyetemeken és főiskolákon való továbbtanulásra? (%)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Egyformák lesznek a lehetőségek	8,8	19,5	11,4
A gazdagabb családok gyermekeinek lehetőségei valamivel jobbak lesznek	56,7	41,0	50,3
Csak a gazdagabb családok gyermekeinek lesz lehetőségük a továbbtanulásra	32,7	39,5	38,3
Egyéb	1,8	-	-
Összesen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja	11,4	15,6	12,9

A kérdésblokk végén azt tudakoltuk, hogy a három ország polgárai miként vélekednek a korábban kizárólag állami oktatás pluralizálódásáról, a magániskolák megjelenéséről az oktatási rendszer minden szintjén.
Az összehasonlítás azt mutatja, hogy a magyarok értenek leginkább egyet azzal, hogy az oktatási rendszer különböző szintjein a magánszféra által és a diákok befizetéseiből finanszírozott intézmények is jelen legyenek. Mindhárom szint esetében többen vannak azok, akik a magániskolák jelenlétével egyetértenek, mint, akik azt ellenzik. Így van ez az alapfokú oktatás esetében is, míg pédául a csehek csupán 39%-a ért ezzel egyet.

4.9. Mennyire ért egyet azzal, hogy az országban magán általános iskolák is vannak? (a határozott választ adók százalékában)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Határozottan egyetért	29,9	15,0	18,3
Inkább egyetért	34,4	23,6	36,3
Inkább nem ért egyet	17,7	30,6	26,8
Határozottan nem ért egyet	17,9	30,8	18,6
Összeen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja, nem válaszolt*	9,1	11,9	9,6

*az összes megkérdezett százalékában

A középfokú oktatás esetében már mindhárom országban többségben vannak a magánszféra megjelenését helyeslők. Az egyetértők aránya a magyarok esetében a legnagyobb, összességében 70%, a csehek esetében 64%, a lengyelekében pedig 60%.

A kérdésben határozott véleménnyel rendelkezők aránya mindhárom országban 10% körül alakul.

4.10. Mennyire ért egyet azzal, hogy az országban magán középiskolák is vannak? (a határozott választ adók százalékában)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Határozottan egyetért	29,0	17,4	18,3
Inkább egyetért	39,9	46,8	41,4
Inkább nem ért egyet	15,9	23,7	26,3
Határozottan nem ért egyet	15,2	12,2	14,0
Összeen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja, nem válaszolt*	9,6	13,0	10,2

*az összes megkérdezett százalékában

Érdekes képet mutat a felsőfokú oktatás területén működő magánintézményekkel kapcsolatos válaszok megoszlása. Mindhárom országban alacsonyabb az ilyen intézmények létével egyetértők aránya, mint volt a középiskolák esetében, a válaszok megoszlása nagyon hasonlít az általános iskolák esetében tapasztalthoz. Így a felsőfokú oktatás esetében is többen vannak a határozott véleménnyel rendelkező csehek között a magánegyetemek és -főiskolák létével alapvetően egyet nem értők (59%). A csehek esetében a bizonytalanok aránya is meglehetősen magas, 18,5%. A magyarok és lengyelek között nincs statisztikai értelemben vett különbség, ami az egyetértők arányát illeti.

4.11. Mennyire ért egyet azzal, hogy az országban magán egyetemek és főiskolák is vannak? (a határozott választ adók százalékában)

	Magyarország	Csehország	Lengyelország
Határozottan egyetért	28,6	14,4	19,0
Inkább egyetért	37,8	26,7	44,0
Inkább nem ért egyet	17,3	28,2	22,8
Határozottan nem ért egyet	16,3	30,7	14,2
Összeen	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Nem tudja, nem válaszolt*	10,4	18,5	11,8

*az összes megkérdezett százalékában

A 4.12. táblázat jól mutatja, hogy a magyar válaszadók hasonló mértékben támogatják a magánintézmények jelenlétét az alapfokú és a felsőfokú képzésben. Statisztikailag mérhető különbség csak e két szint és a középfok között mutatható ki.

4.12. Mennyire ért egyet azzal hogy Magyarországon…
(a négyfokú skálán mért válaszok átlaga: 1 – határozottan egyetért, 4 – határozottan nem ért egyet)

	N=	A válaszok átlaga
magán általános iskolák is vannak	1387	2,24
magán középiskolák is vannak	1379	2,17
magán egyetemek és főiskolák is vannak	1367	2,21

Az általános iskolák és az egyetemek, főiskolák esetében adott válaszok átlagai között nincs szignifikáns különbség.